

GRAVDAL I SAGALITRATUREN

Sammenfattet av Ole Kristian Jørgensen, 2003

Gravdals historie strekker seg langt tilbake, kanskje lenge før sagatiden, men hvordan steinalderfolket levde her kan vi bare bruke fantasien til å forestille oss.

Leser en de to første bindene av Laksevågs Historie, med Kjell Fossen som hovedforfatter, finner en at Gravdal er nevnt i forskjellige sammenhenger ca to hundre ganger. Gården spilte altså en viktig rolle i datidens Laksevåg. Forskerne tror imidlertid ikke at Gravdal hadde noen fast bosetning før i begynnelsen av 700- tallet.

På slutten av folkevandringstiden (400-600) øket befolkningen i landet sterkt, og presset på nye områder økte kraftig. Nye områder ble tatt i bruk, og nye gårder ble ryddet. Tidligere var Gravdal et utmarksområde, men etter år 700 ble det etablert en gård her. Utpå 800-tallet fødte gården et stadig økende folketall, og nytt land ble ryddet og dyrket.

Funn fra Bronsealderen viser at det i alle fall har streift folk i området lenge før de første faste bosetningene kom. En bekræftelse på dette er en 12,5 cm lang flintdolk som ble funnet på gården Stykke i Gravdal i 1933.

Flintdolk funnet i Gravdal

Gravdal ble etter hvert et viktig punkt langs leden inn til kongsgården på Ålrekstad inne i Årstadvågen (Store Lungegårdsvannet). Hålf's saga er den første som nevner Gravdal. Her fortelles det om en konge som hette Alrek, og som bodde på Ålrekstad. Han rådde over Hordaland. Arleks mest betrodde mann, Knoll, kom til å drepe Grunnvald Stordarjarl. Det skulle mindre til enn drap på en jarl for å sette sinnene i kok, og hevn var langt fra et ukjent begrep.

Fostersønn til Grunnvald, Jøsur, kom senere med en stor hær for å hevne fosterfaren. Da Knoll fikk beskjed om at Jøsur kom, sprang han til hærskipene og seilte til Gravdal. Kong Alrek kom også til Gravdal, men med få folk, for han ventet ikke ufred. Men snart rundet kong Jøsur Kvarven, og det kom til kamp. Både kong Alrek og Knoll falt i Gravdal sammen med storparten av folkene deres.

Kong Alrek og Knoll falt i Gravdal

For å unngå overraskelsesmomentet opprettet Håkon den gode et vetesystem, som er varslesystem med varder på strategiske fjell. Ved fare ble det gjort opp ild. En slik vete ble bygd på Lyderhorn, og Gravdal

gård fikk tidlig plikt til å stå for en del av vaktholdet. Det ble bygd et vakthus på toppen av fjellet. Vakthuset hadde fire dører, en i hver himmelretning. Vaktlaget skulle bestå av fire frie og friske menn. Vakttiden var fra middag den ene dagen til middag neste dag. Det var meget streng straff for ikke å varsle, eller for å varsle uten at det var hærskip i leden.

Vakthuset på Lyderhorn, slik det trolig så ut.

I 1134 lå Harald Gillekrist i Florvåg og samlet mannskap til et angrep på byen. Her fanget han sønnen til Sigurd Jorsalfar, Magnus, lemlestet og blindet han.

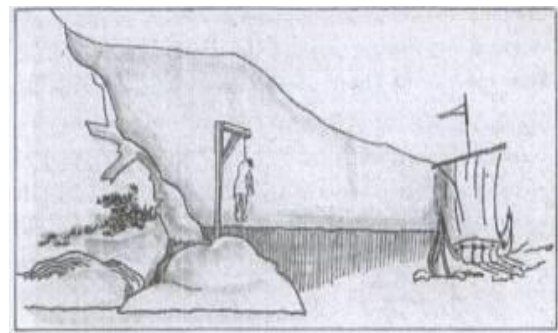
En mannsalder senere, høsten 1163, seilte kongsemnet Sigurd (litt forvirrende - dette er vel en annen Sigurd?) inn søndre led sammen med fosterfaren Markus fra Skog. Da de rundet Kvarven ble de møtt av en flåte med større skip og flere menn enn de hadde. Det var Erling Skakke som rådde i Bergen på den tiden. Sigurd og fosterfaren Markus rømte unna, men ble fanget på øya Skorpo og tatt med inn til Bergen. Unge Sigurd ble ført ut til Gravdal og halshugget der, ved mikkelsmesse 1163.

Sagnet sier at avrettingen fant sted der det for få år siden sto et stort bøketre (var det ikke en eik?), inne i det som nå er hagen til Kommandantboligen. Bøken (eiken?) skal være plantet på graven til kongesønnen.

Kongsemnet Sigurd ble halshogget i Gravdal

Hvorfor nettopp Gravdal ble valgt som rettested vet man ikke, men gården og møllene kan ha hatt en særlig posisjon i det kongelige godskompleks. Som nevnt hadde konger før mistet livet her.

Markus fra Skog ble hengt på Kvarven

Fosterfar til Sigurd, Markus, og en av mennene hans ble hengt på Kvarvaneset, til skrekk og advarsel for dem som dro forbi.

Kronerulling i Gravdal

Søndag etter pinse i 1181 lå kong Sverre i Bergen med birkebeinerhæren sin. Han ble forstyrret i helgefreden av vetene på Lyderhorn som rapporterte at hærskip nærmet seg byen. Straks samlet han hæren og skipene la seg klar utenfor Nordnes. Kort etter

rundet kong Magnus Kvarven i retning Vågen. Kong Magnus hadde flere folk og større skip enn Sverre. Lenge var utfallet uvisst, men med ett gled Magnus på en blodig tofte. En av mannskapet trodde at Magnus falt, og gav ordre til at slagformasjonen skulle oppløses. Magnus klar- te ikke å stoppe panikken som fulgte. Han måtte flykte for livet og mange av folkene hans falt.

Orm kongsbror (bror til kong Magnus) på skipet ”Grågåsen” ble forfulgt av Sverres folk. Skipet var tungrodd og han valgte å ro inn til Gravdal, og flyktet opp skråning- en, trolig fra Hesteviken, sammen ned sine folk.

Orm strør om seg med sølvmynter på Kvarven

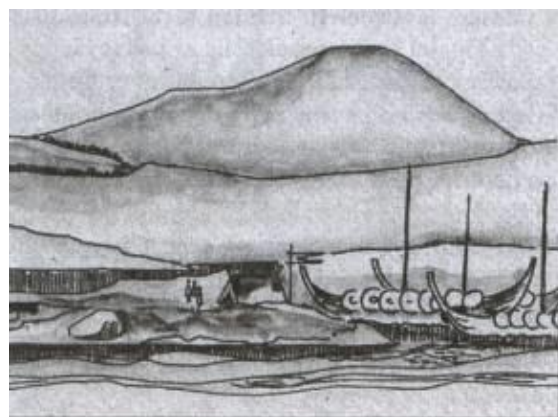
Orm selv var tung til bens slik at to menn måtte leie han. Sverres folk hadde nesten tatt han igjen da Orm prøvde seg med list. Han sprettet opp en stor sølvpung han hadde i beltet, og strødde sølvmyntene ut etter seg. Han var heldig at det ikke var birkebeinerne, men noen av kongens jester (”politi”) som var nærmest etter han. De tok til å samle opp sølvet og glemte Orm som forsvant over Kvarvetoppen sammen med rester av sin hær, og berget seg.

Kong Sverre ga gjestene mange harde ord for at de hadde latt Orm slippe unna mens de krøp om i buskaset etter noen sølvpen- ger. Sagaen sier at det på den tiden ikke var skog på Kvarven, men at fjellet var kledd med lyng og buskas. Sauene til storbonden Klement i Gravdal holdt vel storskogen nede.

At Orm kongsbror søkte inn til Gravdal, kan henge sammen med at han visste at det bodde vennligsinnet folk her. Gården til- hørte jo kongsgodset til Magnus.

Det var sønnen til Klenent, Eiliv Orre, som ble sendt til Bergen i 1184 for å spei- de, da kong Magnus lå med hele flåten sin i Karmsundet. I Gravdal fikk han sannsyn- ligvis vite at kong Sverre ikke var i byen, og at det bare var en mindre gruppe birke- beinere som holdt vakt der. Kong Magnus fikk derfor en enkel jobb med å erobre byen tilbake. Men kort etter falt både han og Orm kongsbror i slaget mot kong Sverre ved Fimreite i Sogn.

Kong Sverre brukte senere, i 1194, Grav- dal som utgangspunkt for angrepet på Øyskjeggens hovedflåte som da lå Flor- våg. Sverre vant også dette slaget.

Også senere ble Gravdal brukt som fluktru- te. Etter et mislykket baglerangrep på byen måtte angriperne flykte for birkebeinerne. Noen av den styrte inn mot Gravdal og flyktet opp i fjellet slik Orm hadde gjort. Andre dro tik Kjøkkelvik og de dro senere i samlet tropp østover til Viken. (Oslo) Gravdal ble altså flere ganger brukt som utgangspunkt for angrep på byen.

I Gravdal ble to møllere tatt til fange.

Vinteren 1205-06 kom en stor baglerhær østfra på vei til Nidaros. Flåten la seg i Skålvik, og det ble sendt to skuter til Gravdal. Her tok de med seg to møllere som kunne fortelle at Håkon Jarl hadde fått nyss om baglerflåten, og at han hadde samlet bymennene på Kristkirkegården.

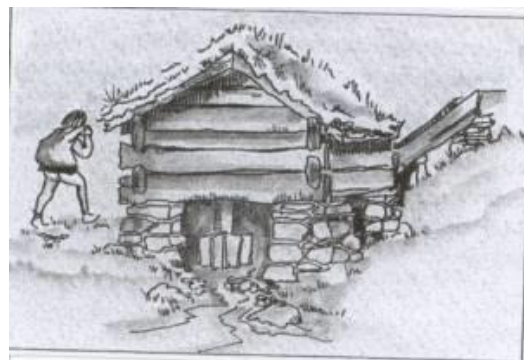

Baglerflåten styrer forbi Gravdal.

Dette skremte baglerne. De satte seil, og kort til etterpå kunne folk i Gravdal og i byen se baglerflåten styre forbi Florvågøen og nordover, ut Herdlafjorden.

Da baglerne i 1205 tok med seg to møllere fra Gravdal er det første gang vi får bekreftet at det var mølledrift her. Men historikerne tror at både Klement og hans forfedre har drevet med mølledrift lenge før den

tid. Mølledriften går muligens helt tilbake til 900-tallet.

Slik kan den første møllen i Gravdal sett ut.

Mølledriften i Gravdal begynte altså allerede i sagatiden, og aktiviteten varte langt inn i forrige århundre, bare avbrutt av Svartedauden. Men historien om mølledriften er for omfattende til å ta med her.

Gravdal var altså en betydelig gård allerede i middelalderen, og bosetningen hadde allerede da lange tradisjoner.

Gravdal gård strakte seg fra Gravdalsviken til Bjørndalspollen, og omfattet foruten hovedgården gårdene Lyngbø, Engen, Posskog og Bjørndal.

Historien forteller at gården ble ødegård etter Svartedauden i 1349. Det betyr at mesteparten av gårdens befolkning gikk med. Man regner med at kun 30-40 av Laksevågs befolkning overlevde pesten. Først på 1500-tallet steg folketallet, og det ble igjen normale tider.

Alle tegningene, og mesteparten av stoffet er hentet fra Laksevågs historie bind en.